

ЛЕКЦІЯ 6 ВИКОНАННЯ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО КОНТРАКТУ

6.1. Загальні положення

Виконання МКК — це процес, який включає певну систему послідовних дій, пов'язаних з реалізацією сторонами взятих на себе зобов'язань: зі сторони продавця — щодо передачі (поставку) покупцеві предмета контракту, зі сторони покупця — в оплаті встановленої ціни.

Зобов'язання — правові взаємовідносини контрагентів, врегульовані нормами зобов'язуючого права.

Боржник і кредитор є учасниками кожного зобов'язання, але їх кількість в одному зобов'язанні нічим не обмежується. Види зобов'язань за кількістю учасників представлено на рис. 6.1.

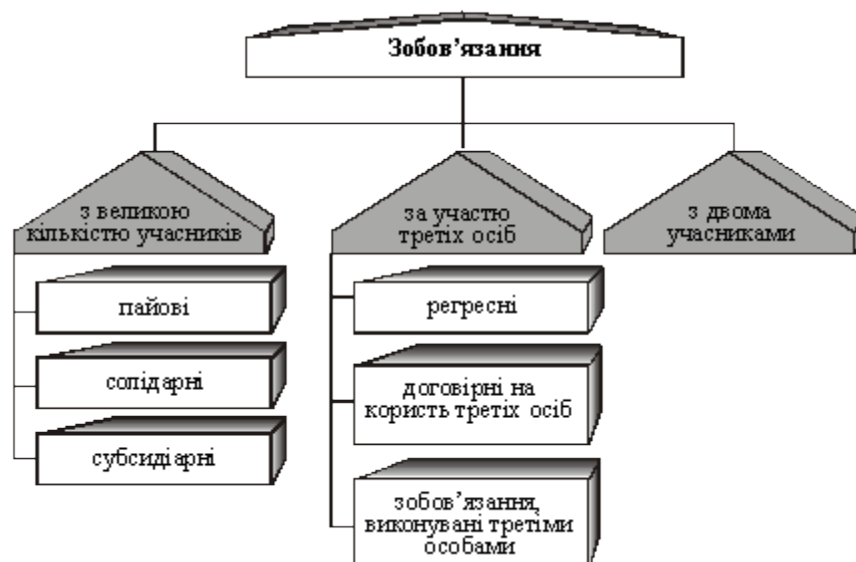

Рис. 6.1. Види зобов'язань

Зобов'язання з великою кількістю учасників — зобов'язання з кількома боржниками і кредиторами.

Пайові зобов'язання — кожний боржник повинен виконати зобов'язання у відповідній частці, а кожний з кредиторів має право вимагати виконання. *Солідарні зобов'язання* — при такому зобов'язанні кредитор має право вимагати його виконання не тільки частково, а й повністю від будь-якого боржника чи від усіх боржників разом. Таке зобов'язання повинно бути прямо передбачено у контракті, у противному разі воно буде вважатись пайовим зобов'язанням.

Субсидіарні додаткові зобов'язання — передбачається, що за контрактом при невиконанні зобов'язання основним боржником вимоги кредитора можуть бути пред'явлені додатковому боржнику. *Зобов'язання за участю третіх осіб* — третя особа, пов'язана

правовідносинами з одним із основних учасників зобов'язання, — кредитором або боржником.

Регресні (зворотні) зобов'язання — виникають, коли боржник за основним зобов'язанням виконує його замість третьої особи або ж з вини третьої особи. У даному разі боржник по основному зобов'язанню перетворюється на кредитора по регресному зобов'язанню, а третя особа стає боржником.

Договірні зобов'язання на користь третіх осіб — згідно з цим зобов'язанням третя особа, яка не брала участі в укладанні контракту, має право (але не обов'язок) вимагати виконання зобов'язання. Якщо третя особа відмовляється від такого права, його може використати перший кредитор, якщо це не суперечить закону, контракту або ж суті зобов'язання.

Зобов'язання, виконувані третіми особами, — в цих випадках треті особи не набувають прав вимагати виконання стосовно боржника, який залишається зобов'язаним тільки перед своїм кредитором.

Законодавчі принципи виконання зобов'язань.

Належне виконання — реалізація умов щодо предмета зобов'язання, забезпечення належної якості виконання, дотримання встановлених строків, умов щодо місця та способу виконання.

Реальне виконання — здійснення зобов'язання в натурі, тобто виконання обумовлених у контракті дій і робіт.

Економічність виконання — належне виконання контракту за мінімально можливих затрат.

Співробітництво і взаємодія контрагентів — дотримання громадянських прав одного контрагента не повинно порушувати права та інтереси іншого контрагента.

6.2. Процес виконання контракту

Згідно з практикою ділового обігу виконання МКК не завжди зводиться до вчинення однієї (разової) дії, як це відбувається, наприклад, при купівлі-продажу товарів в універсамі. У більшості випадків виконання МКК являє собою процес, тобто певну систему послідовних дій. Процес виконання МКК можна поділити на дві стадії: матеріальну та техніко-юридичну (рис. 6.2) .

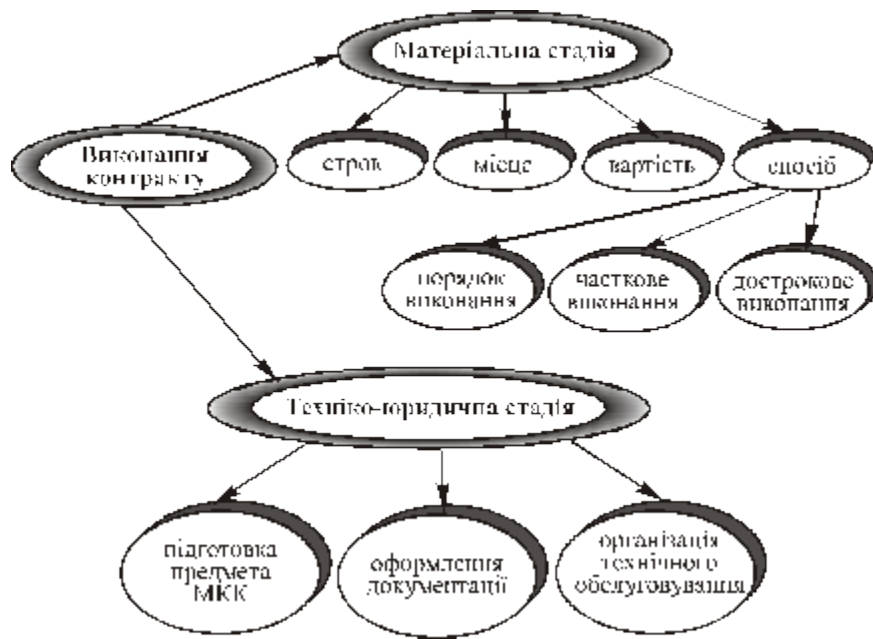

Рис. 7.2. Процес виконання контракту

Матеріальна стадія виконання МКК

1. *Строк виконання контракту* — узгоджені сторонами та передбачені в контракті періоди, протягом яких сторони повинні виконати свої зобов'язання перед партнерами; юридичний факт, з якими закон пов'язує певні юридичні наслідки. Цивільно-правові строки дуже різноманітні (рис. 6.3).

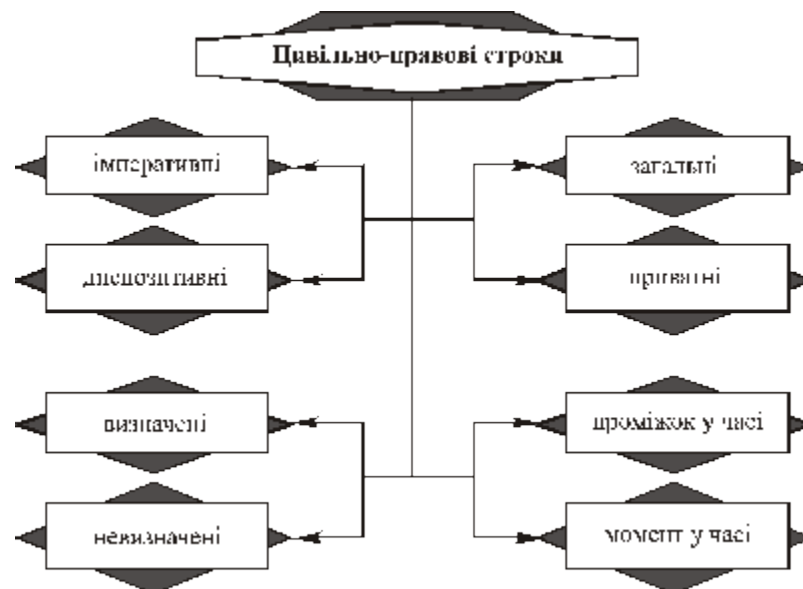

Рис. 6.3. Класифікація цивільно-правових строків виконання контракту

Імперативні строки — строки, які не можуть бути змінені за угодою сторін.

Диспозитивні строки — передбачені законодавством, але можуть бути змінені за угодою сторін.

Визначені строки — вказуються їх початок і кінець, точний розмір, який-небудь момент і т. д.

Невизначені строки — вказуються наближені координати для визначення строку: «розумний строк» (своєчасно) і т. д.

Основні способи встановлення строків виконання МКК показані на рис. 6.4

Якщо в контракті передбачена фіксована дата його виконання, то зобов'язання підлягає реалізації у цей день. Закінчення періоду виконання контракту встановлюється по-різному для різних видів строків. Так, якщо строк визначений у роках, то він закінчується у відповідний місяць та число останнього року строку. Якщо строк визначений у місяцях, то він закінчується у відповідне число останнього місяця строку. У тому випадку, коли відповідний місяць не має означеного числа, строк закінчується в останній день місяця. При строку в півмісяця закінчується на п'ятнадцятий день.

Рис. 6.4. Способи встановлення строків виконання контракту

Приклад.

А пропонує В надати йому консультативні послуги щодо закупівлі машин та устаткування. Узгоджено, що експерти А зустрінуться з В «в червні». У принципі обов'язок оголосити фіксовану дату зустрічі в червні належить А. Однак обставини можуть залишити право вибору дати зустрічі і за В. При визначенні строку тижнями він закінчується у відповідний день останнього тижня строку. Якщо останній день строку припадає на неробочий день, днем закінчення строку вважається наступний за ним робочий день. Дії повинні бути виконані до 24-ї години останнього дня строку. Проте коли дії

повинні бути завершені в компанії, то строк виконання контракту завершиться в той час, коли згідно з правилами денної компанії завершуються операції такого роду. У деяких МКК виконання визначається спеціальними термінами «розумний строк» і т. д. або ж взагалі сторони не встановлюють строків виконання зобов'язань чи формулюють їх нечітко.

Приклад. А — будівельна компанія, підрядник. Йому потрібне спеціальне устаткування для продовження робіт на будівельному майданчику. **А** зв'язується з **В** іншим будівельним підрядником по телефону на предмет поставки визначеного устаткування. **В** погоджується поставити **А** дане устаткування. Сторони не домовились про строк виконання зобов'язання. За таких обставин виконання повинно бути здійснено «у розумний строк». Оскільки роботи на будівельному майданчику зупинені через труднощі, **А** терміново потрібне устаткування для продовження вказаних робіт, то в цьому випадку «в розумний строк» означає, що виконання зобов'язання **В** повинно бути здійснено безвідкладно.

Якщо ж МКК регламентується нормами зарубіжного права, слід мати на увазі, що останні можуть відрізнятися від норм українського права. І в цих випадках слід уточнити строки виконання зобов'язань, якщо вони не точно сформульовані у контракті. «Розумність» або ж «нерозумність» строку виконання зобов'язань у разі виникнення спору визначатиме суд.

2. Місце виконання контракту. Зобов'язання виконуються в місці, яке визначене контрактом або ж законом. Якщо місце виконання контракту не визначено контрактом і його неможливо визначити з суті зобов'язання чи звичаїв ділового обігу, то згідно з українським законодавством:

- зобов'язання з передачі об'єкта нерухомості виконуються в місці знаходження названого об'єкта;
- зобов'язання з передачі товару або іншого майна, за необхідністю його перевезення, виконується в місці здачі товару першому перевізнику для передачі його кредитору;
- зобов'язання підприємця передати товар або інше майно у місце виготовлення або зберігання товару виконується, якщо це місце відоме стороні, що купує товар;
- грошові зобов'язання виконуються в місці проживання кредитора у момент виникнення зобов'язань, а якщо кредитором є юридична особа — в місці його знаходження в момент виникнення зобов'язань. Якщо кредитор до моменту виникнення зобов'язань змінив місце проживання або знаходження і сповістив про це боржника, місцем виконання зобов'язання повинно стати нове місце проживання чи знаходження кредитора з віднесенням на рахунок останнього всіх затрат, зв'язаних зі зміною місця виконання;
- всі інші зобов'язання мають бути виконані за місцем знаходження тієї сторони, що приймає виконання зобов'язання.

Приклади.

1. Компанія **A** укладає угоду зі школою **B** на предмет проведення курсу занять з інтенсивного вивчення англійської мови для групи інженерів компанії **A**.

Якщо інше не визначено в контракті, лекції повинні проходити в місці, де знаходиться школа **B**.

2. Обставини ті самі, що й у прикладі 1. Школа **B** посилає свій рахунок **A**. Вартість лекцій повинна, як правило, оплачуватися в місці, де знаходиться **B**.

3. Кожний рік 5 листопада **A** сплачує роялті **B** в місці знаходження його підприємства. **B** переїздить в іншу країну, куди оплата надходить через деякий час (наприклад, 1 місяць). Раніше **A** давав своєму банку вказівку про переказ грошей 15 жовтня. В нових умовах така вказівка повинна бути віддана найпізніше до кінця вересня, якщо **A** хоче запобігти простроченню платежу. **B** зобов'язаний поінформувати **A** про нове місце знаходження його комерційного підприємства в строк, достатній для необхідних дій зі сторони **A**, які він повинен здійснити для платежу; на **B** також відносяться додаткові затрати.

3. Вартість виконання контракту.

Кожна сторона несе затрати по виконанню своїх зобов'язань. Виконання зобов'язань дуже часто призводить до затрат, які можуть мати різний характер: затрати по перевезенню товарів, банківська комісія за здійснення грошового переказу, збори при отриманні різного роду дозволів і т. д. У принципі ці затрати повинна нести виконуюча сторона. Безумовно, між партнерами може діяти інша домовленість, і ніщо не заважає виконуючій стороні завчасно включити такі затрати в призначену ціну.

Приклад.

Консультативна фірма **A** здійснює аудиторну перевірку фірми **B**. Згідно з контрактом, п'ять експертів фірми **A** їдуть у відрядження на фірму **B**. Домовленість щодо затрат на відрядження відсутня, і **A** не бере до уваги ці затрати при визначенні винагороди за названі послуги. **A** не має права додати затрати на відрядження до свого рахунку за послуги.

Спосіб виконання контракту — це передбачений договором порядок дії сторін у процесі виконання зобов'язань. У двосторонніх контрактах, коли обидві сторони мають обов'язки між собою, виникає складне питання, яка із сторін повинна першою виконати своє зобов'язання. Якщо сторони прямо про це не домовились, то на практиці багато залежить від звичаїв. Потрібно також пам'ятати про те, що дуже часто одна сторона має кілька зобов'язань, які можуть бути виконані в різні строки. Щоб мати можливість врегулювати взаємовідносини сторін у цих випадках, слід сформулювати порядок виконання зобов'язань у контракті. На практиці можливе одночасне виконання зобов'язань сторонами, якщо це можливо, або ж коли виконання потребує певного періоду.

Приклади.

1. **A** та **B** домовились про обмін певної кількості олії на певну кількість бавовни. Якщо обставини не вказують на інше, товари повинні бути

поставлені одночасно.

2. **А** зобов'язується написати юридичне заключення, пов'язане з участю **В** в арбітражі. Якщо відсутня угода відносно того, коли **В** повинен заплатити за надані послуги, тоді **А** повинен підготувати заключення до того моменту, як просити заплатити за нього. За загальним правилом сторона не може виконати зобов'язання контракту достроково. Дострокове виконання зобов'язань допускається, коли така умова передбачена у контракті, коли є згода іншої сторони або ж дострокове виконання впливає з суті зобов'язань, звичай ділового обігу. У протилежному разі партнер може відмовитися від прийняття до виконання зобов'язання або приймає виконання та стягує з іншої сторони збитки, які були спричинені несвоєчасним виконанням.

Приклади.

1. **А** погодився виконати щорічне технічне обслуговування всіх ліфтів у службовому будинку **В** 15 листопада. Службовці **А** прибули на об'єкт 14 листопада, в день, коли в будинку проходив важливий міжнародний семінар, в якому брала участь велика кількість науковців. **В** має право відмовитись від такого виконання, оскільки воно спричиняє йому незручності. До того ж у контракті вказана фіксована дата виконання зобов'язань і нічого не говориться про дострокове виконання.

2. **В** зобов'язується поставити **А** устаткування 18 червня і **А** зобов'язується заплатити за устаткування 30 серпня. **В** поставляє устаткування 10 червня. У **А** відсутній законний інтерес відмовлятися від дострокового виконання. Але це жодним чином не впливає на строк оплати за контрактом. Крім цього, **А** стягує з **В** додаткову оплату за зберігання устаткування протягом 8 днів. З огляду на необхідність виконання сторонами контракту інколи МКК здійснюється відразу повністю (наприклад, поставка автомобіля) або по-іншому, протягом певного періоду (наприклад, будівництва). Однак бувають випадки, коли виконання зобов'язань може бути здійснено або ж одночасно, або ж частинами (наприклад, поставка товарних партій). Згідно з українським законодавством, виконання повинно бути здійснено зразу ж повністю, якщо в контракті не визначено інше.

Приклад.

1. **А** зобов'язується поставити 200 т вугілля **В** в червні. Для **А** було б зручніше поставити 200 т частинами, наприклад, по 50 т щотижня червня. Однак згідно з контрактом усі 200 т повинні бути поставлені зразу ж.

2. Обставини ті самі, що і в прикладі 1, з різницею, що **В** вугілля необхідне рівномірно для забезпечення потреб свого виробництва. Крім того, **В** має склади обмеженої місткості і не може належним чином вправитися з поставкою відразу 200 т вугілля. Сторони визначили графік поставки 200 т вугілля частинами протягом червня.

3. **А** має перед **В** борг у 100 000 грн. Між партнерами було узгоджено, що **А** виплачує 100 000 грн. у перший день кожного місяця, починаючи з жовтня. 1 грудня **А** пропонує заплатити тільки 50 000 грн., а різницю — через десять днів. **В** принципі **В** має право відмовитись від

запропонованого А виконання.

Різний зміст зобов'язань визначає розбіжності в способі їх виконання. Саме тому ці питання розглядаються законодавством окремо для різних видів контрактів.

Бувають випадки, коли дійсність чи виконання контракту залежить від дотримання вимог, які визначаються державним дозволом. У даному разі та сторона, яка має комерційне підприємство в цій державі, повинна вжити необхідних заходів для отримання дозволу.

· *Довідково:*

Процес отримання державного дозволу.

1. Звернення за державним дозволом:

- сфера дії вимоги про дозвіл;
- обов'язок інформувати про наявність вимоги на державний дозвіл;
- визначення сторони, яка повинна вжити заходів для отримання державного дозволу.

2. Процедура звернення за дозволом:

- строк подання заяви;
- затрати;
- обов'язок безвідкладного повідомлення про видачу або відмову про дозвіл;
- наслідки порушення обов'язку поінформувати партнера.

3. Невидача і відсутність відмови про видачу дозволу:

- відсутність рішення про видачу дозволу;
- припинення контракту;
- дозвіл тільки на окремі умови.

4. Відмова про видачу дозволу:

- відмова;
- наслідки.

Техніко-юридична стадія виконання МКК

Виконання контракту пропонується розглядати на прикладі МКК купівлі-продажу товару. Зобов'язання продавця зображені на рис. 9.5. Зобов'язання покупця включають оплату встановленої контрактом ціни та прийняття товару.

Рис. 6.5. Зобов'язання продавця при виконанні контракту купівлі-продажу товару

Підготовка товару до відправки — передбачає виконання продавцем визначених вимог до пакування та маркування товару (рис. 9.6 і табл. 9.1).

Рис. 6.6. Вимоги до пакування товару при виконанні контракту *Маркування* — це умовні позначки, зображення, написи, які розміщуються на упакованому товарі для забезпечення належного перевезення товару до покупця.

Оформлення документації.

Виконання зобов'язання припиняє його дію для зобов'язуючої сторони. Але остання продовжує залишатися боржником, якщо в неї немає підтвердження про те, що її зобов'язання виконані. Тобто факт виконання МКК повинен бути документально оформлений. Основні цілі документації при виконанні МКК показані на рис. 6.6.

Рис. 6.6. Цілі документації при виконанні контракту

Функції та види документації, яка оформлюється при виконанні МКК, демонструє рис. 6.7.

Функція доказу — документи міжнародної торгівлі завжди є також доказові або ж тільки доказовими.

Приклади.

Сертифікат ваги доводить визначену вагу товару. Він є тільки доказовим документом.

Функція виконання контракту — документується:

- або належне виконання контракту;

Приклад.

Транспортна накладна.

- або ж виконання особливих умов контракту.

Приклади.

Походження товару. Хімічний склад товару. *Функція призупинення* — тільки пред'явник документів може вимагати від боржника визначеного виконання. **Приклад.**

Власник транспортної накладної може перерозміщувати товар, але володіння торговим рахунком не дає права вимагати оплати.

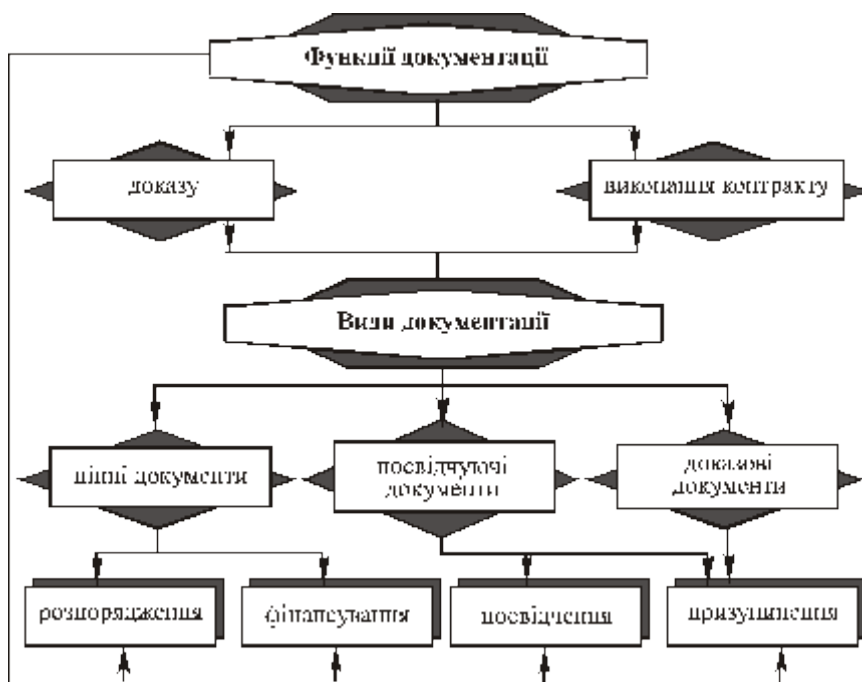

Рис. 6.7. Види і функції контрактної документації
 Функція розпорядження — такі документи надають усі письмово стверджені права тільки власнику.

Приклад.

Виключне право з транспортного страхування належить тільки власнику транспортного страхового полюсу.

Функція фінансування — визначені документи можуть бути пред'явлені як позичкове забезпечення кредитним інститутом.

Приклад.

Якщо банк експортера пред'являє транспортну накладну до оплати інкасо через банк-кореспондент, імпортер знає, що товар знаходиться в дорозі без права відзиву, і платить.

Цінні документи — це документи, в яких письмово підтверджується приватне право, яке може реалізуватись тільки через володіння документом (наприклад, коносаментом).

Доказові документи — ці документи використовуються для спрощеного доказу, але не потрібні для реалізації права (поштова квитанція про відправку).

Документи посвідчення — документи, на підставі яких боржник повинен виконати зобов'язання з доказом звільнення стосовно будь-якого пред'явника (квитанція про прийняття на зберігання).

Контрактні документи — це документи, які підтверджують виконання контракту з іноземним партнером, тобто поставки предмета МКК, його транспортування, страхування, зберігання на складах, проходження через митницю тощо.

Усі міжнародні контрактні документи оформляються на спеціальних бланках та вміщують визначені реквізити. Загальними реквізитами для всіх документів є: назви компаній контрактів, їх адреси, номери телефонів і факсів, назва документів, дата та місце його виписки, номер контракту або

замовлення та дата його підписання, номер наряду, відвантажувальної специфікації, назва та опис товару, його кількість (число, місяць, вага, нетто і бруто, кубатура), види планування та маркування. Залежно від функцій виконання міжнародні контрактні документи можливо поділити на такі групи

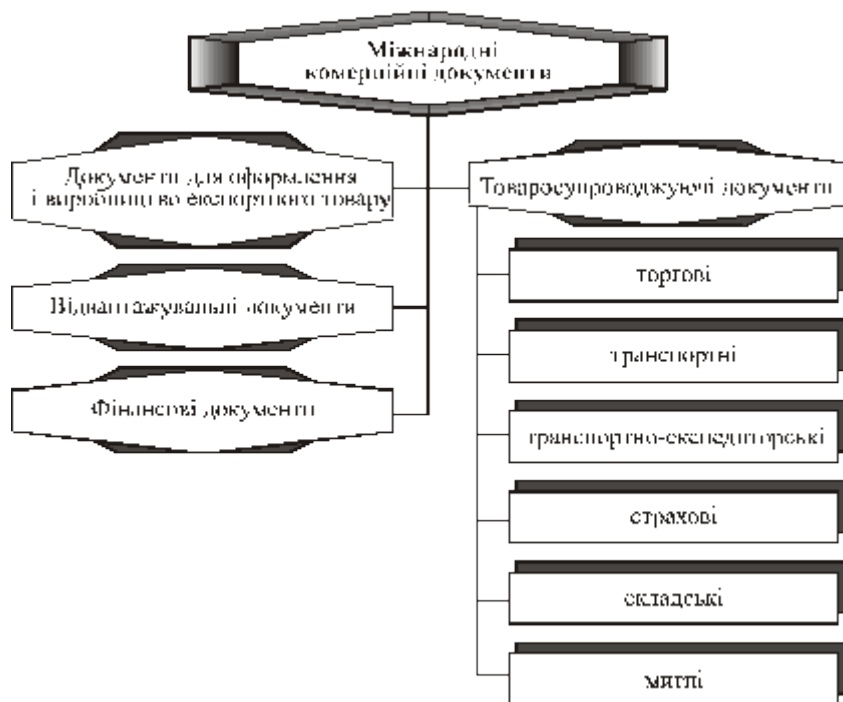

Рис. 6.8. Економічна класифікація документів, які обслуговують виконання МКК

6.4. Способи забезпечення виконання зобов'язань за контрактом

Загальновідомі такі способи забезпечення виконання зобов'язань:

- неустойка;
- завдаток;
- застава;
- поручительство;
- банківська гарантія;
- резервування права власності.

Неустойка — визначена в контракті чи в законі грошова сума, яку боржник зобов'язаний сплатити кредитору при невиконанні чи неналежному виконанні зобов'язань.

Види неустойки:

за законодавчим регламентуванням

— законна;

контрактна;

за відшкодуванням

збитків —

- залікова;

- виключна;
- штрафна;
- альтернативна.

Залікова неустойка — кредитор має право вимагати від боржника крім сплати неустойки, відшкодування збитків, але лише тієї частини, що непокрита сумою неустойки.

Виключна неустойка — кредитор має право отримати з боржника тільки суму неустойки.

Штрафна неустойка — кредитор має право отримати з боржника всю суму неустойки та повне відшкодування збитків.

Альтернативна неустойка — кредитор має право на свій вибір отримати або суму неустойки, або відшкодування збитків.

Завдаток — це грошова сума, що видається одним з контрагентів у рахунок майбутніх платежів за контрактом іншому контрагенту як доказ укладення контракту та забезпечення його виконання.

Застава — відокремлення боржником конкретного майна, яке переходить у володіння кредитора, для забезпечення першочергового задоволення його можливих вимог.

Поручительство — це зобов'язання поручника відповідати перед кредитором за виконання контракту боржником при його невиконанні чи неналежному виконанні.

Банківська гарантія — це письмове зобов'язання банку (іншої фінансової установи), яке видається на прохання принципала сплатити кредитору принципала згідно з умовами гарантії грошову суму по надходженню письмової вимоги кредитора принципала про її сплату.

Резервування права власності — у контракті робиться застереження про збереження за продавцем права власності на проданий товар до того моменту, поки покупець не здійснить останній платіж згідно з контрактом (у випадках продажу товарів у кредит).

Ключові терміни і поняття

Зобов'язання, диспозитивні строки, неустойка, застава, імперативні строки, маркування, завдаток, поручительство.

Контрольні запитання

- Охарактеризуйте процес виконання МКК.
- Зобов'язання та їх види.
- Законодавчі принципи виконання зобов'язань.
- Матеріальна і техніко-юридична стадії процесу виконання МКК.
- Класифікація цивільно-правових строків виконання МКК.
- Характеристика способів встановлення МКК.
- Вимоги до пакування товару при виконанні МКК.
- Структура та зміст маркування товару у МКК.
- Документарне забезпечення процесу виконання МКК.
- Економічна класифікація документів, що обслуговують виконання МКК.